

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 19 lipca 2012 r. *

Współpraca sądowa w sprawach cywilnych — Rozporządzenie (WE) nr 44/2001 — Jurysdykcja sądowa w sprawach dotyczących indywidualnych umów o pracę — Umowa zawarta z ambasadą państwa trzeciego — Immunitet państwa-pracodawcy — Pojęcie filii, agencji lub innego oddziału w rozumieniu art. 18 ust. 2 — Zgodność umowy przyznającej właściwość sądom państwa trzeciego z art. 21

W sprawie C-154/11

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg (Niemcy) postanowieniem z dnia 23 marca 2011 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 29 marca 2011 r., w postępowaniu:

Ahmed Mahamdia

przeciwko

Algierskiej Republice Ludowo-Demokratycznej,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, prezes, A. Tizzano, K. Lenaerts, J.C. Bonichot, prezesi izb, A. Rosas, R. Silva de Lapuerta, E. Levits, A. Ó Caoimh, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, A. Arabadjiev, C. Toader (sprawozdawca) oraz C.G. Fernlund, sędziowie,

rzecznik generalny: P. Mengozzi,

sekretarz: A. Calot Escobar,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Algierskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej przez B. Blankenhorna, Rechtsanwalt,
- w imieniu rządu hiszpańskiego przez S. Centeno Huertę, działającą w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez M. Wilderspina oraz A.M. Rouchaud-Joët, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Konfederacji Szwajcarskiej przez D. Klingelego, działającego w charakterze pełnomocnika,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 24 maja 2012 r.,

* Język postępowania: niemiecki.

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 18 ust. 2 i art. 21 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12, s. 1).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy A. Mahamdią, pracownikiem ambasady Algierskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej w Berlinie (Niemcy), a jego zakładem pracy.

Ramy prawne

Prawo międzynarodowe

Konwencja wiedeńska

- 3 Zgodnie z art. 3 ust. 1 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych, sporządzonej w Wiedniu dnia 18 kwietnia 1961 r.:

„Funkcje misji dyplomatycznej obejmują między innymi:

- a) reprezentowanie państwa wysyłającego w państwie przyjmującym;
- b) ochronę w państwie przyjmującym interesów państwa wysyłającego i jego obywateli, w granicach ustalonych przez prawo międzynarodowe;
- c) prowadzenie rokowań z rządem państwa przyjmującego;
- d) zaznajamianie się wszelkimi legalnymi sposobami z warunkami panującymi w państwie przyjmującym i z rozwojem zachodzących w nim wydarzeń oraz zdawanie z tego sprawy rządowi państwa wysyłającego;
- e) popieranie przyjaznych stosunków pomiędzy państwem wysyłającym a państwem przyjmującym oraz rozwijanie pomiędzy nimi stosunków gospodarczych, kulturalnych i naukowych”.

Prawo Unii

Rozporządzenie nr 44/2001

- 4 Zgodnie z motywem 2 rozporządzenia nr 44/2001:

„Różnice pomiędzy przepisami poszczególnych państw o jurysdykcji i uznawaniu orzeczeń utrudniają należyte funkcjonowanie rynku wewnętrznego. Dlatego nieodzown[e] jest wydanie przepisów celem ujednolicenia przepisów o jurysdykcji w sprawach cywilnych i handlowych [...]”.

5 Motywy 8 i 9 tego rozporządzenia, dotyczące przepisów w przedmiocie pozwanych mających siedzibę lub miejsce zamieszkania w państwie trzecim, stanowią, jak następuje:

„(8) Spory prawne podlegające niniejszemu rozporządzeniu muszą mieć łącznik z terytorium jednego spośród państw członkowskich związanych tym rozporządzeniem. Wspólne przepisy o jurysdykcji powinny zatem znajdować zastosowanie zasadniczo wtedy, gdy pozwany ma miejsce zamieszkania w jednym z tych państw członkowskich.

(9) Pozwani bez miejsca zamieszkania [miejsca zamieszkania ani siedziby] w państwie członkowskim podlegają w ogólności krajowym przepisom o jurysdykcji, obowiązującym na terytorium państwa członkowskiego, w którym znajduje się sąd, przed który wytoczono powództwo, podczas gdy pozwani mający miejsce zamieszkania [miejsce zamieszkania albo siedzibę] w państwie członkowskim, które nie jest związane niniejszym rozporządzeniem, nadal podlegają [Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 2), zmienionej kolejnymi konwencjami związanymi z przystąpieniem do niej nowych państw (zwanej dalej »konwencją brukselską«)]”.

6 Motyw 13 tego rozporządzenia, dotyczący między innymi przepisów o właściwości w odniesieniu do indywidualnych umów o pracę, stanowi, jak następuje:

„W sprawach dotyczących ubezpieczenia, umów zawartych pomiędzy konsumentami i z zakresu prawa pracy strona słabsza powinna być chroniona przez przepisy jurysdykcyjne dla niej bardziej korzystne niż przepisy ogólne”.

7 Artykuł 1 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 określa zakres zastosowania tego rozporządzenia *ratione materiae* w sposób następujący:

„Niniejsze rozporządzenie ma zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych, niezależnie od rodzaju sądu. Nie obejmuje ono w szczególności spraw podatkowych, celnych i administracyjnych”.

8 Co się tyczy powództw wytaczanych przeciwko osobie mającej miejsce zamieszkania lub siedzibę w państwie trzecim, art. 4 ust. 1 tego rozporządzenia stanowi:

„Jeżeli pozwany nie ma miejsca zamieszkania [miejsca zamieszkania ani siedziby] na terytorium państwa członkowskiego, jurysdykcję sądów każdego państwa członkowskiego, z zastrzeżeniem art. 22 i 23, określa prawo tego państwa”.

9 Artykuł 5 pkt 5 tego rozporządzenia stanowi, że osoba mająca miejsce zamieszkania lub siedzibę na terytorium państwa członkowskiego może zostać pozwana przed sądy innego państwa członkowskiego „w sprawach dotyczących sporów wynikających z działalności filii, agencji lub innego oddziału – przed sąd miejsca, gdzie znajduje się filia, agencja lub inny oddział”.

10 Sekcja 5 rozdziału II rozporządzenia nr 44/2001, w skład której wchodzi art. 18–21, zawiera przepisy jurysdykcyjne dotyczące sporów z indywidualnych umów o pracę.

11 Artykuł 18 rozporządzenia nr 44/2001 stanowi:

„1. Jeżeli przedmiotem postępowania jest indywidualna umowa o pracę lub roszczenia z indywidualnej umowy o pracę, jurysdykcję określa się według niniejszej sekcji, bez uszczerbku dla art. 4 i art. 5 pkt 5.

2. Jeżeli pracodawca, z którym pracownik zawarł indywidualną umowę o pracę, nie ma miejsca zamieszkania [miejsca zamieszkania ani siedziby] na terytorium państwa członkowskiego, ale posiada filię, agencję lub inny oddział w państwie członkowskim, to będzie traktowany w sporach dotyczących ich działalności, jak gdyby miał miejsce zamieszkania [miejsca zamieszkania albo siedzibę] na terytorium tego państwa członkowskiego”.

12 Artykuł 19 tego rozporządzenia stanowi:

„Pracodawca mający miejsce zamieszkania [miejsce zamieszkania albo siedzibę] w państwie członkowskim może być pozwany:

- 1) przed sądy państwa członkowskiego, w którym ma miejsce zamieszkania [miejsce zamieszkania albo siedzibę]; lub
- 2) w innym państwie członkowskim:
 - a) przed sąd miejsca, w którym pracownik zazwyczaj świadczy lub ostatnio zazwyczaj świadczył pracę; lub
 - b) jeżeli pracownik zazwyczaj nie świadczy lub zazwyczaj nie świadczył pracy w jednym i tym samym państwie – przed sąd miejsca, w którym znajduje się albo znajdował się oddział, który pracownika zatrudnił”.

13 Artykuł 21 tego rozporządzenia stanowi:

„Od przepisów niniejszej sekcji można odstąpić na podstawie umowy tylko wówczas,

- 1) jeżeli umowa została zawarta po powstaniu sporu; lub
- 2) jeżeli przyznaje ona pracownikowi prawo do wytaczania powództwa przed sądy inne niż wymienione w niniejszej sekcji”.

Prawo niemieckie

14 Artykuł 25 Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (ustawy zasadniczej dla Republiki Federalnej Niemiec, zwanej dalej „GG”) stanowi:

„Zasady ogólne prawa międzynarodowego stanowią część prawa związkowego. Mają one pierwszeństwo przed ustawami i stanowią bezpośrednie źródło praw i obowiązków mieszkańców terytorium związkowego”.

15 Paragraf 18 Gerichtsverfassungsgesetz (ustawy o ustroju sądów) w brzmieniu ogłoszonym w dniu 9 maja 1975 r. stanowi:

„Członkowie misji dyplomatycznych działających na obszarze, na którym stosuje się niniejszą ustawę, członkowie ich rodzin oraz ich służba domowa zwolnieni są spod jurysdykcji sądów niemieckich zgodnie z Konwencją wiedeńską o stosunkach dyplomatycznych z dnia 18 kwietnia 1961 r. [...]”.

16 Paragraf 20 Gerichtsverfassungsgesetz stanowi:

„1. Jurysdykcja sądów niemieckich nie obejmuje także przedstawicieli innych państw i osób im towarzyszących, którzy przebywają [w Niemczech] na zaproszenie Republiki Federalnej Niemiec [i objęci są] zakresem zastosowania niniejszej ustawy.

2. Jurysdykcja sądów niemieckich nie obejmuje ponadto osób innych niż wymienione w ust. 1 oraz w §§ 18 i 19, jeżeli osoby te są zwolnione spod tej jurysdykcji na mocy zasad ogólnych prawa międzynarodowego, umów międzynarodowych lub innych norm prawnych”.

- 17 Paragraf 38 Zivilprozessordnung (ordynacji o postępowaniu cywilnym) w brzmieniu ogłoszonym w dniu 5 grudnia 2005 r., noszący intytulację „Dopuszczalne klauzule prorogacyjne”, stanowi w ust. 2:

„Można umówić się w zakresie właściwości sądu pierwszej instancji, gdy co najmniej jedna ze stron umowy nie podlega ogólnej jurysdykcji sądów niemieckich. Klauzula taka powinna mieć formę pisemną, a jeżeli ma formę ustną – powinna zostać potwierdzona na piśmie [...]”.

Postępowanie przed sądami krajowymi i pytania prejudycjalne

- 18 Ahmed Mahamdia, obywatel algierski i niemiecki, zamieszkuje w Niemczech. W dniu 1 września 2002 r. zawarł on z ministerstwem spraw zagranicznych Algierskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej umowę o pracę na czas określony jednego roku w charakterze pracownika kontraktowego, z możliwością jej przedłużenia; obowiązki pracownicze A. Mahamdii obejmowały wykonywanie funkcji kierowcy ambasady tego państwa w Berlinie.

- 19 W tej umowie, sporządzonej w języku francuskim, zawarto klauzulę prorogacyjną o brzmieniu następującym:

„VI. Rozstrzygnięcie sporów

W razie różnicy poglądów lub sporu powstałych na tle niniejszej umowy właściwe są wyłącznie sądy algierskie”.

- 20 Z postanowienia odsyłającego wynika, że w ramach swych obowiązków pracowniczych A. Mahamdia woził gości, pracowników, a przejściowo także ambasadora. Ponadto przewoził kuriera ambasady na trasie do niemieckich podmiotów oraz na pocztę. Bagaż dyplomatyczny był przejmowany lub przekazywany przez innego pracownika ambasady, którego przewoził A. Mahamdia. Z owego postanowienia wynika także, że strony spierają się co do tego, czy A. Mahamdia wykonywał także obowiązki tłumacza ustnego.

- 21 W dniu 9 sierpnia 2007 r. A. Mahamdia pozwał Algierską Republikę Ludowo-Demokratyczną przed Arbeitsgericht Berlin (sąd pracy w Berlinie), domagając się wynagrodzenia z tytułu pracy w godzinach nadliczbowych świadczonej w latach 2005–2007.

- 22 W dniu 29 sierpnia 2007 r. chargé d'affaires wypowiedział na piśmie stosunek pracy A. Mahamdii z dniem 30 września 2007 r.

- 23 Powód rozszerzył wówczas żądanie pozwu złożonego do Arbeitsgericht Berlin, domagając się, po pierwsze, ustalenia niezgodności z prawem wypowiedzenia stosunku pracy, oraz po drugie, naprawienia szkody powstałej z tego tytułu oraz przywrócenia do pracy do czasu zakończenia sporu.

- 24 W zakresie postępowania w przedmiocie wypowiedzenia stosunku pracy Algierska Republika Ludowo-Demokratyczna podniosła zarzut braku jurysdykcji sądów niemieckich, powołując się zarówno na normy prawa międzynarodowego w przedmiocie immunitetu jurysdykcyjnego, jak też na klauzulę prorogacyjną zawartą w treści umowy o pracę.

- 25 Wyrokiem z dnia 2 lipca 2008 r. Arbeitsgericht Berlin uznał ten zarzut za zasadny i wskutek tego odrzucił pozew A. Mahamdii. Sąd ten przyjął, że zgodnie z normami prawa międzynarodowego państwu służy immunitet jurysdykcyjny przy wykonywaniu swych funkcji suwerennych, a obowiązki służbowe powoda, powiązane funkcjonalnie z działalnością dyplomatyczną ambasady, nie podlegały jurysdykcji sądów niemieckich.
- 26 Powód przed sądem krajowym złożył apelację od tego wyroku do Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg (krajowego sądu pracy dla Berlina i Brandenburgii), który wyrokiem z dnia 14 stycznia 2009 r. uchylił częściowo wyrok Arbeitsgericht Berlin.
- 27 Sąd odwoławczy podniósł, że apelujący był kierowcą ambasady i że jego obowiązki służbowe nie wchodziły w zakres wykonywania władzy publicznej przez pozwane państwo, lecz stanowiły działalność pomocniczą względem wykonywania jego suwerenności. Z tego względu Algierska Republika Ludowo-Demokratyczna nie może w tej sprawie powoływać się na immunitet jurysdykcyjny. Sąd ten uznał ponadto, że sądy niemieckie są właściwe w tej sprawie, gdyż ambasada jest „oddziałem” w rozumieniu art. 18 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001. Wobec tego zastosowanie ma przepis art. 19 wspomnianego rozporządzenia. W tym względzie sąd ten podkreślił, że choć zazwyczaj „oddział” jest miejscem prowadzenia działalności handlowej, to jednak art. 18 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 może być zastosowany w odniesieniu do ambasady, gdyż, po pierwsze, w owym rozporządzeniu brak jest przepisu, na mocy którego przedstawicielstwa dyplomatyczne byłyby wyłączone spod jego zakresu zastosowania, a po drugie, ambasada posiada własne kierownictwo, które w sposób niezależny zawiera umowy, w tym także umowy cywilnoprawne, takie jak umowy o pracę.
- 28 Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg uznał także za nieważną klauzulę prorogacyjną zawartą w spornej umowie o pracę. Sąd ów uznał, że klauzula ta nie spełnia wymogów określonych w art. 21 rozporządzenia nr 44/2001, gdyż została ona zamieszczona w umowie przed powstaniem sporu oraz odsyła pracownika jedynie do sądów algierskich.
- 29 Algierska Republika Ludowo-Demokratyczna złożyła rewizję do Bundesarbeitsgericht (związkowego sądu pracy), powołując się zarówno na przysługujący jej immunitet jurysdykcyjny, jak też na wspomnianą klauzulę prorogacyjną.
- 30 Wyrokiem z dnia 1 lipca 2010 r. Bundesarbeitsgericht uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania przez Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg. Bundesarbeitsgericht w szczególności polecił sądowi odsyłającemu, by w oparciu o zgromadzony materiał dowodowy dokonał on kwalifikacji prawnej obowiązków służbowych powoda, w szczególności obowiązków odnoszących się do przekładu ustnego, aby stwierdzić, czy mogą one zostać uznane za wchodzące w zakres suwerennych funkcji państwa pozwanego w postępowaniu głównym. Ponadto w wypadku gdyby w świetle materiału dowodowego należało dojść wniosku, że owo państwo nie może powoływać się na immunitet jurysdykcyjny, Bundesarbeitsgericht polecił Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg ustalenie właściwości sądu w postępowaniu głównym w oparciu w szczególności o art. 18 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001, jak też o art. 7 Europejskiej konwencji o immunitecie państwa, opracowanej w ramach Rady Europy i otwartej do podpisu państw w Bazylei w dniu 16 maja 1972 r.
- 31 Co się tyczy prawa właściwego dla spornej umowy o pracę, Bundesarbeitsgericht orzekł, że sąd odwoławczy powinien ustalić, czy w braku wyraźnego wyboru prawa właściwego przez strony wybrały one w sposób dorozumiany prawo algierskie. Jako wskazówki w tej materii należy wziąć pod uwagę język umowy, pochodzenie powoda, a także charakter jego obowiązków służbowych.
- 32 W postanowieniu odsyłającym Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg wskazał, że zgodnie z art. 25 GG państwa mogą powoływać się na swój immunitet jurysdykcyjny jedynie w sprawach dotyczących wykonywania przez nie władzy suwerennej. Tymczasem w świetle orzecznictwa

Bundesarbeitsgericht sprawy z zakresu prawa pracy pomiędzy pracownikiem ambasady a zainteresowanym państwem podlegają jurysdykcji sądów niemieckich, jeżeli pracownik nie wykonywał na rzecz państwa zatrudniającego obowiązków wchodzących w zakres funkcji suwerennych.

- 33 W niniejszej sprawie sąd krajowy „domniemywa”, że A. Mahamdia nie wykonywał tego rodzaju obowiązków, albowiem Algierska Republika Ludowo-Demokratyczna nie wykazała, by miało to miejsce.
- 34 Sąd ten jest także zdania, że jurysdykcja sądów niemieckich wynika z art. 18 i 19 rozporządzenia nr 44/2001, ale w celu zastosowania wskazanych przepisów należy wykazać, iż ambasada jest „filiją, agencją lub innym oddziałem” w rozumieniu art. 18 ust. 2 tego rozporządzenia. Tylko bowiem w takim wypadku można by uznać, że Algierska Republika Ludowo-Demokratyczna jest pracodawcą mającym siedzibę w jednym z państw członkowskich.
- 35 Ponadto w takim wypadku zgodnie z art. 21 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 klauzula prorogacyjna wpisana do spornej umowy nie mogłaby, co do zasady, zostać zastosowana w celu wyłączenia właściwości sądów niemieckich.
- 36 Na podstawie powyższych rozważań Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy położona w państwie członkowskim ambasada państwa znajdującego się poza zakresem zastosowania rozporządzenia [nr 44/2001] jest filiją, agencją lub innym oddziałem w rozumieniu art. 18 ust. 2 [tego] rozporządzenia [...]?
- 2) W przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze, czy klauzula prorogacyjna zawarta przed powstaniem sporu może uzasadniać jurysdykcję sądu znajdującego się poza zakresem zastosowania rozporządzenia nr 44/2001, jeżeli taka klauzula prorogacyjna wyłącza jurysdykcję wynikającą z art. 18 i 19 rozporządzenia nr 44/2001?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 37 W pierwszym pytaniu sąd krajowy zasadniczo pyta, czy art. 18 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że ambasada jest „oddziałem” w rozumieniu tego przepisu, i w konsekwencji, czy rozporządzenie ma zastosowanie dla potrzeb ustalenia, jurysdykcji sądu do rozpoznania powództwa wytoczonego przeciwko państwu trzeciemu przez pracownika ambasady tego państwa w jednym z państw członkowskich.
- 38 Należy wpięrow zauważyć, że rozporządzenie nr 44/2001, które określa zasady ustalania jurysdykcji sądów państw członkowskich, ma zastosowanie do wszelkich spraw cywilnych i handlowych, z wyłączeniem pewnego typu spraw wyraźnie wskazanych w tym rozporządzeniu. Jak wynika z pkt 10 niniejszego wyroku, sekcja 5 rozdziału II rozporządzenia, obejmująca art. 18–21, określa jurysdykcję w sprawach z zakresu indywidualnych umów o pracę.
- 39 Co się tyczy terytorialnego zakresu zastosowania rozporządzenia nr 44/2001, z motywu 2 oraz z opinii 1/03 z dnia 7 lutego 2006 r., Zb.Orz. s. I-1145, pkt 143, wynika, że celem tego rozporządzenia jest unifikowanie przepisów o jurysdykcji państw członkowskich nie tylko w sprawach zamykających się

w obrębie Unii Europejskiej, ale także w sprawach z elementem zewnętrznym, a to w zamiarze usunięcia przeszkód w funkcjonowaniu rynku wewnętrznego, które mogą wynikać z różnic pomiędzy krajowymi przepisami w tej materii.

- 40 Rozporządzenie nr 44/2001, a w szczególności rozdział II, w skład którego wchodzi art. 18, zawiera bowiem zestaw przepisów stanowiących zuniifikowany system, który stosuje się nie tylko w relacjach pomiędzy różnymi państwami członkowskimi, ale także w relacjach pomiędzy jednym z państw członkowskich a państwem trzecim (zob. ww. opinię 1/03, pkt 144).
- 41 W szczególności art. 18 ust. 2 wskazanego rozporządzenia stanowi, że gdy pracownik zawiera umowę o pracę z pracodawcą, którego miejsce zamieszkania lub siedziba położone są poza Unią Europejską, lecz który ma filię, agencję lub inny oddział w jednym z państw członkowskich, pracodawcę takiego należy uznawać za mającego miejsce zamieszkania lub siedzibę w tym państwie dla potrzeb ustalania jurysdykcji sądowej.
- 42 Aby zapewnić pełną skuteczność tego rozporządzenia, a w szczególności jego art. 18, pojęcia prawne zawarte w tym akcie powinny być interpretowane w sposób niezależny, wspólny dla wszystkich państw (zob. podobnie wyrok z dnia 22 listopada 1978 r. w sprawie 33/78 Somafer, Rec. s. 2183, pkt 8).
- 43 W szczególności w celu określenia elementów, jakie charakteryzują pojęcia filii, agencji lub innego oddziału w rozumieniu art. 18 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 należy, w braku innych wskazówek w brzmieniu tego aktu prawnego, uwzględnić cel tego przepisu.
- 44 W odniesieniu do sporów na tle umów o pracę sekcja 5 rozdziału II rozporządzenia nr 44/2001 określa szereg przepisów, których celem – jak stwierdzono w motywie 13 tego aktu prawnego – jest ochrona słabszej strony umowy za pomocą przepisów jurysdykcyjnych, które są bardziej przychylnie dla jej interesów (zob. podobnie wyrok z dnia 22 maja 2008 r. w sprawie C-462/06 Glaxosmithkline i Laboratoires Glaxosmithkline, Zb.Orz. s. I-3965, pkt 17).
- 45 Przepisy te pozwalają pracownikowi między innymi na pozwanie swego pracodawcy przed sąd, który pracownik uznaje za najbliższy z punktu widzenia swych interesów, dając mu możliwość wyboru pomiędzy sądem w państwie, w którym pracownik ma miejsce zamieszkania, sądem w państwie, w którym pracownik zazwyczaj świadczy pracę, oraz sądem w państwie, w którym znajduje się siedziba pracodawcy. Przepisy tej sekcji ograniczają również możliwość wyboru sądu przez pracodawcę pozywającego pracownika, a także możliwość umownego odstępstwa od przepisów o jurysdykcji określonych w rozporządzeniu.
- 46 Jak wynika z orzecznictwa Trybunału w przedmiocie przepisów o jurysdykcji w sprawach z zakresu umów o pracę na tle konwencji brukselskiej (zob. wyroki: z dnia 26 maja 1982 r. w sprawie 133/81 Ivenel, Rec. s. 1891, pkt 14; z dnia 13 lipca 1993 r. w sprawie C-125/92 Mulox IBC, Rec. s. I-4075, pkt 18; z dnia 9 stycznia 1997 r. w sprawie C-383/95 Rutten, Rec. s. I-57, pkt 22; z dnia 10 kwietnia 2003 r. w sprawie C-437/00 Pugliese, Rec. s. I-3573, pkt 18), przepisy sekcji 5 rozdziału II rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować, uwzględniając potrzebę zapewnienia odpowiedniej ochrony pracownikowi jako słabszej stronie umowy.
- 47 Co więcej, w celu zapewnienia ciągłości pomiędzy tym rozporządzeniem a konwencją brukselską pojęcia „filia”, „agencja” oraz „inny oddział” w rozporządzeniu należy interpretować w świetle kryteriów określonych przez Trybunał w orzecznictwie zapadłym na tle art. 5 ust. 5 konwencji brukselskiej, który to przepis zawiera takie same wyrażenia i określa szczególne przepisy o jurysdykcji w sprawach dotyczących działalności oddziału pochodnego w charakterze przedsiębiorstwa. Przepis ten został przejęty dosłownie do art. 5 ust. 5 rozporządzenia nr 44/2001.

- 48 Dokonując wykładni wskazanych pojęć „filia”, „agencja” oraz „inny oddział”, Trybunał określił dwa kryteria, które rozstrzygają o tym, czy powództwo powiązane z działalnością jednej z tych kategorii zakładów ma związek z państwem członkowskim. Po pierwsze, pojęcia „filia”, „agencja” oraz „inny oddział” zakładają istnienie ośrodka działalności sprawiającego wrażenie trwałości, takiego jak przedłużenie głównego przedsiębiorstwa. Musi ono posiadać kierownictwo oraz być wyposażone materialnie w sposób umożliwiający prowadzenie interesów z osobami trzecimi, tak by nie musiały one zwracać się bezpośrednio do głównego przedsiębiorstwa (zob. wyrok z dnia 18 marca 1981 r. w sprawie 139/80 Blanckaert & Willems, Rec. s. 819, pkt 11). Po drugie, spór powinien dotyczyć działań prawnych związanych z zarządzaniem tymi podmiotami lub też zobowiązań podjętych przez nie w imieniu przedsiębiorstwa głównego, jeżeli mają one być spełnione w państwie położenia takiego podmiotu (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Somafer, pkt 13).
- 49 W sporze przed sądami krajowymi należy przypomnieć, że funkcje ambasady, tak jak zostały one określone w art. 3 Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych, obejmują zasadniczo reprezentowanie państwa wysyłającego, ochronę jego interesów oraz promowanie stosunków z państwem przyjmującym. Przy wykonywaniu tych funkcji ambasada, jak każdy inny podmiot publiczny, może działać *iure gestionis*, nabywając prawa i zaciągając zobowiązania o charakterze cywilnoprawnym, w szczególności w wyniku zawierania umów prywatnoprawnych. Ma to miejsce w wypadku, gdy dochodzi do zawarcia umowy o pracę z osobami, które nie wykonują funkcji objętych zakresem wykonywania władzy publicznej.
- 50 Odnośnie pierwszego kryterium wzmiankowanego w pkt 48 niniejszego wyroku należy zauważyć, że ambasada może zostać przyrównana do trwałego ośrodka działalności skierowanego na zewnątrz i przyczyniającego się do identyfikacji i reprezentacji państwa, którego emanację stanowi.
- 51 Co się tyczy drugiego kryterium przywołanego w tym punkcie, jest jasne, że przedmiot sporu przed sądami krajowymi, to jest spór z zakresu prawa pracy, wykazuje dostateczny związek z funkcjonowaniem zainteresowanej ambasady w zakresie zarządzania personelem.
- 52 Wobec tego, gdy chodzi o umowy o pracę zawierane przez ambasadę w imieniu państwa, ambasada jest „oddziałem” w rozumieniu art. 18 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001, gdy obowiązki pracowników, z którymi ambasada zawiera te umowy, stanowią część działalności zarządzającej wykonywanej przez ambasadę w państwie przyjmującym.
- 53 Algierska Republika Ludowo-Demokratyczna twierdziła przed sądami niemieckimi, jak również w swych uwagach w niniejszym postępowaniu prejudycjalnym, że uznanie jurysdykcji sądu państwa przyjmującego ambasadę prowadziłoby do naruszenia norm międzynarodowego prawa zwyczajowego regulujących kwestię immunitetu jurysdykcyjnego, a biorąc pod uwagę te normy, rozporządzenie nr 44/2001, a w szczególności jego art. 18, nie ma zastosowania w sprawie takiej jak sprawa przed sądami krajowymi.
- 54 W tym względzie należy zauważyć, że w świetle ogólnie przyjętych zasad prawa międzynarodowego dotyczących immunitetu jurysdykcyjnego państwo nie może zostać pozwane przed sądy innego państwa w sprawie takiej jak sprawa przed sądami krajowymi. Taki immunitet jurysdykcyjny państw stanowi część prawa międzynarodowego i znajduje oparcie w zasadzie *par in parem non habet imperium*, gdyż państwo nie może podlegać jurysdykcji innego państwa.
- 55 Jak jednak zauważył rzecznik generalny w pkt 17–23 opinii, w świetle aktualnego stanu prawa międzynarodowego nie może uznawać tego immunitetu za absolutny, ale uznaje się go powszechnie w sytuacji, gdy spór dotyczy aktów suwerennych dokonywanych *iure imperii*. Można natomiast wykluczyć immunitet w sytuacjach, gdy postępowanie sądowe dotyczy aktów dokonywanych *iure gestionis*, które nie są objęte zakresem wykonywania władzy publicznej.

- 56 W konsekwencji, biorąc pod uwagę treść tej zasady międzynarodowego prawa zwyczajowego dotyczącej immunitetu jurysdykcyjnego państw, należy uznać, że immunitet ten nie stoi na przeszkodzie zastosowaniu rozporządzenia nr 44/2001 w sprawie takiej jak sprawa przed sądami krajowymi, w której pracownik domaga się odszkodowania i kwestionuje wypowiedzenie stosunku pracy nawiązanego z państwem, gdy sąd, przed który wytoczono powództwo, ustalił, że obowiązki wykonywane przez tego pracownika nie były objęte zakresem wykonywania władzy publicznej, lub gdy nie istnieje prawdopodobieństwo, by postępowanie mogło naruszyć interesy bezpieczeństwa tego państwa. W oparciu o takie ustalenie sąd, przed który wytoczono powództwo w takiej sprawie jak sprawa przed sądem krajowym, może także uznać, że sprawa ta objęta jest przedmiotowym zakresem zastosowania rozporządzenia nr 44/2001.
- 57 Z powyższego wynika, że na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, iż art. 18 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że ambasada państwa trzeciego położona na terytorium państwa członkowskiego jest „oddziałem” w rozumieniu tego przepisu dla potrzeb sporu wynikłego na tle umowy o pracę zawartej przez tę ambasadę w imieniu państwa wysyłającego, jeżeli obowiązki wykonywane przez pracownika nie obejmują wykonywania władzy publicznej. Zadaniem sądu krajowego rozpoznającego sprawę jest ustalenie dokładnego charakteru obowiązków wykonywanych przez pracownika.

W przedmiocie pytania drugiego

- 58 W drugim pytaniu sąd krajowy zasadniczo pyta, czy art. 21 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że umowa w przedmiocie klauzuli prorogacyjnej zawarta przed powstaniem sporu objęta jest zakresem tego przepisu, gdy klauzula ta przyznaje wyłączną jurysdykcję sądowi znajdującemu się poza zakresem tego rozporządzenia, wyłączając jurysdykcję opartą na przepisach szczególnych art. 18 i 19 tego rozporządzenia.
- 59 Algierska Republika Ludowo-Demokratyczna jest zdania, że art. 21 rozporządzenia nie wyklucza, by strony, za pomocą postanowienia umowy o pracę, mogły przyznać sądowi państwa trzeciego jurysdykcję w sprawach z zakresu tej umowy. W niniejszej sprawie wybór taki nie niesie ze sobą niekorzystnych skutków dla pracownika i jest zgodny z życzeniem strony, aby umowa podlegała prawu tego państwa.
- 60 Jak stwierdzono w motywie 13 rozporządzenia nr 44/2001, celem szczególnych przepisów o jurysdykcji zawartych w sekcji 5 rozdziału II jest zapewnienie odpowiedniej ochrony pracowników. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału przytoczonym w pkt 46 niniejszego wyroku cel ten należy mieć na względzie przy interpretowaniu tych przepisów.
- 61 Artykuł 21 rozporządzenia nr 44/2001 ogranicza możliwość zawarcia przez strony umowy o pracę umowy o jurysdykcję. Taka umowa musi zatem zostać zawarta po powstaniu sporu lub, jeżeli była ona zawarta wcześniej, musi ona pozwalać pracownikowi wytaczać powództwa przed sądy inne niż te, którym jurysdykcja przysługuje na mocy tych przepisów.
- 62 Mając wzgląd na cel art. 21 rozporządzenia nr 44/2001, tę ostatnią przesłankę należy – jak zauważył rzecznik generalny w pkt 58 i 59 opinii – rozumieć w ten sposób, że tego rodzaju umowa, zawarta przed powstaniem sporu, musi przyznawać jurysdykcję do rozpoznania powództwa wytoczonego przez pracownika sądom innym niż te określone w art. 18 i 19 rozporządzenia nr 44/2001. Skutkiem umowy jest więc nie wykluczenie jurysdykcji tych sądów, lecz rozszerzenie możliwości wybrania przez pracownika pomiędzy różnymi sądami mającymi jurysdykcję.

- 63 Co więcej, z brzmienia art. 21 rozporządzenia nr 44/2001 wynika, że umowy o jurysdykcję mogą „przyznawać pracownikowi prawo” wytoczenia powództwa przed sądy inne niż wymienione w art. 18 i 19. W konsekwencji przepisu tego nie można interpretować w ten sposób, że umowa o jurysdykcję może mieć zastosowanie wyłączne, i tym samym zakazywać pracownikowi wytaczania powództwa przed sądy, które mają jurysdykcję na mocy art. 18 i 19.
- 64 Cel w postaci ochrony pracownika jako słabszej strony umowy, o którym była mowa w pkt 44 i 46 niniejszego wyroku, nie zostałyby bowiem osiągnięty, gdyby jurysdykcja określona w art. 18 i 19 w celu zapewnienia tej ochrony mogła zostać wyłączona na mocy umowy o jurysdykcję zawartej przed powstaniem sporu.
- 65 Co więcej, ani z brzmienia, ani z celu art. 21 rozporządzenia nr 44/2001 nie wynika, by taka umowa nie mogła przyznawać jurysdykcji sądom państwa trzeciego, pod warunkiem jednak, że nie wyłącza ona jurysdykcji przyznanej na mocy artykułów rozporządzenia.
- 66 Z powyższego wynika, że na pytanie drugie należy udzielić odpowiedzi, iż art. 21 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że umowa o udzielenie jurysdykcji zawarta przed powstaniem sporu objęta jest tym przepisem, o ile daje ona pracownikowi możliwość wytoczenia powództwa zarówno przed sądy mające zazwyczaj jurysdykcję na mocy przepisów szczególnych zawartych w art. 18 i 19 rozporządzenia, jak i przed inne sądy, w tym – w odpowiednim wypadku – sądy położone poza Unią Europejską.

W przedmiocie kosztów

- 67 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Artykuł 18 ust. 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych należy interpretować w ten sposób, że ambasada państwa trzeciego położona na terytorium państwa członkowskiego jest „oddziałem” w rozumieniu tego przepisu dla potrzeb sporu wynikłego na tle umowy o pracę zawartej przez tę ambasadę w imieniu państwa wysyłającego, jeżeli obowiązki wykonywane przez pracownika nie obejmują wykonywania władzy publicznej. Zadaniem sądu krajowego rozpoznającego sprawę jest ustalenie dokładnego charakteru obowiązków wykonywanych przez pracownika.**
- 2) **Artykuł 21 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że umowa o udzielenie jurysdykcji zawarta przed powstaniem sporu objęta jest tym przepisem, o ile daje ona pracownikowi możliwość wytoczenia powództwa zarówno przed sądy mające zazwyczaj jurysdykcję na mocy przepisów szczególnych zawartych w art. 18 i 19 rozporządzenia, jak i przed inne sądy, w tym – w odpowiednim wypadku – sądy położone poza Unią Europejską.**

Podpisy